

A hallássérültek oktatása

Készítette: Cserfalvi Annamária és Mecs Tamás

2018. január

A hallássérültek oktatása

Mind a hallássérült gyermekek, mind a hallássérült felnőttek oktatásánál érdemes és szükséges figyelembe venni a hallássérülések okait, következményeit és a 2009-es jelnyelvi törvényt.

A. A hallássérülések okai

A hallási fogyatékoság okai lehetnek örökletesek és szerzettek. A halláscsökkenés rendkívül összetett kórkép, a nagyothallás és siketség okai igen sokrétűek. Kórtani szempontból két fő csoportra oszthatók:

1. Az örökletes hallássérülés, mint minden genetikus ártalom domináns és recesszív jellegű. Általában kétoldali. Az örökletes eredetű hallásveszteségek lehetnek idegi, vezetékes vagy kevert típusúak, gyakran fordulnak elő közöttük progresszívek.
2. A szerzett hallási fogyatékoság esetében, az ártalmak három csoportját különböztetjük meg:
 - A prenatális sérülések vagy más néven intrauterin, méhen belüli károsodások az intrauterin fejlődés során alakulnak ki és kb. 20%-át alkotja a hallási fogyatékoságnak. A méhen belüli életben a magzatot igen sok károsodás érheti, például: a túlzott alkoholfogyasztás, a mértéktelen dohányzás és számos fertőző betegség ártalmi, gyógyszerártalmak.
 - Natális vagy perinatális sérülések a szülés körüli időszakban, illetve a szülés alatt meghatározott kórok, kóros állapotok okozhatnak károsodásokat a hallószerv területén. A koraszülött gyerekek között is gyakori a hallási, illetve halmozott fogyatékoság.
 - Posztnatális, a születés utáni kórok (mechanikai, fizikai, kémiai, biológiai) vezethetnek halláskárosodáshoz, sokszor egymással kölcsönhatásban. A szülés utáni első években elszenvedett fertőző betegségek közül az agyvelő- és agyhártyagyulladás rendszerint súlyosabb, halmozott fogyatékosággal is járhat. A leggyakoribb betegség a középfülgyulladás. Bár az utóbbi években csökkenőben van a skarlát, diftéria, vörheny, kanyaró és más fertőző betegségek előfordulása, mégis számolni kell ennek veszélyével, mely hallóideg, középfül vagy belsőfül eredetű hallássérülést okozhat.

Mechanikai traumák, a hallószervre vagy a koponyára ható különböző erőbehatások a hallószerv sérüléséhez, halláscsökkenéshez vezethetnek. Ezek a sérülések különböző ütések, baleset, roncsolások következtében létrejött traumák, pl. a koponyát érő traumák a belső fül sérülését is okozhatják.

Kémiai anyagoknak, bizonyos vegyszereknek, gyógyszereknek a belső fülre gyakorolt, többnyire hosszabb ideig tartó mérgező, károsító hatásuk van.

Ha a hallásprobléma oka a külső vagy a középfülben van, akkor a hanghullámok nem vezetődnek át kellő mértékben a belső fül felé. Ezt vezetési hallászavarnak nevezzük. A „mechanikus” hangátvitel zavara. A hallómező eltolódik, halkabban, de torzításmentesen hall az egyén. Ha a beszédhangok eléggé erősek, a vezetési hallászavarban szenvedők jól hallják a beszédet. A vezetési hallássérülés igen nagy százalékban átmeneti jellegű sérülést idéz elő, amit orvosi beavatkozással meg lehet szüntetni, vagy akár spontán gyógyul (így van ez például egy erősebb megfázás, vagy például a repülőn tapasztalható fülbedugulás esetében). Kisebb számban veleszületett – sokszor anatómiai elváltozás okozza a károsodást –, ilyen esetben szükséges lehet hallásjavító eszköz használata. Ha a belsőfülben, a csigában elhelyezkedő szőrsejtek, vagy az agyhoz vezető idegrostok szenvednek károsodást, akkor a hallászavar idegi eredetű. A hallásvesztés ebben az esetben mennyiségi és minőségi jellegű. A hangbenyomások halkabbak, torzabbak. E hallássérülések kb. 95%-ánál a csiga (cochlea) megbetegedése okozza a hallásproblémát (cochleáris hallássérülés). A fennmaradó, viszonylag ritkább esetekben a hallóideg megbetegedése a hallászavar oka.

Az idegi eredetű hallásvesztésben szenvedőknél a beszéd hangerejének növelése nem javítja kellő mértékben a beszédértést. Náluk a megemelt hangerő-torzításokat eredményez, ami még nehezebbé teszi a beszédértést, így számukra a hallókészülék viselése elengedhetetlen. Súlyosabb sérüléseknél azonban nem lehet hallókészülékkel sem elérni a beszédhalláshoz szükséges hallásszintet. Ilyen esetekben néha műtéti eljárással javítják a beszédhallást.

B. A hallássérülések következményei

A hallássérülés a legsúlyosabban a beszédet és a nyelv kialakulását, kibontakozását érinti.

1. Az artikuláció és szupraszegmentális elemek alkalmazásának jellemzői hallássérülteknél

Elsősorban azok a beszédhangok alakulnak ki nehezen vagy hibásan, amelyeket a gyermek, fiatal nem jól hall. Minél súlyosabb a hallásvesztés, annál több beszédhangot érint a hibás ejtés és annál inkább kihat a beszédhangra is. Mivel a súlyos fokban hallássérült gyermeknél, fiatalnál nincs vagy gyenge a visszajelzés a hibás képzésről, nem is képes eredményesen kijavítani az artikulációs hibákat külső segítség (szurdopedagógus) nélkül. Leggyakrabban a sziszegők és a gy, ty, c, cs hangok a hibásan képzettek, de a magánhangzóknál is előfordulhatnak cserék. A kiejtési hibák mellett a beszéd minőségét rontja a beszédprozódiai elemek hibája vagy hiánya. Jellemzője a monoton, kevésbé dallamos, hibásan hangsúlyozott, ritmustalan, lassú tempójú beszéd. Az artikulációs és a

szupraszegmentális hibák hallókészülék alkalmazásával, valamint az egyéni szükségletekhez igazodó hallás-, beszédnevelési eljárásokkal eredményesen javíthatók.

A súlyos hallássérültek beszédének jellemző vonásai lehetnek:

- Elmosódott, hasonló hangzású magánhangzók
- Lelassult beszédtempó
- Bizonytalan izomfeszültséggel képzett szavak
- Gyakran hibás vagy hiányzó sziszegő hangok
- Helytelen levegővétel
- Gyakori orrhangzósság
- Feszített hangszalagréssel képezett hangok (fejhang)
- Gyakori hangcserék a hasonló képzésű, a hasonló területeken képzett, hasonló hangzású és hasonló vizuális képet nyújtó hangok között
- Ritmustalan, hangsúlytalan, dinamikátlan beszédtempó
- Darabos, zavart ritmus

A hibás ejtés gyakran vezet helyesírási hibákhoz. A gyermek, fiatal úgy írja le a szavakat, ahogyan ejti őket, vagyis gyakran hibásan. Ez a hiba az írás és az olvasás egyidejű alkalmazásával jól javítható, és a kiejtésre is pozitívan hat.

2. A szókincs jellegzetességei hallássérülteknél

Minél nagyobb a halláskárosodás mértéke, annál szűkebb mind az aktív, mind a passzív szókincs. A szókincset sok olvasással, társalgással bővíthetjük. A nyelvi és beszédfejlesztő munka minden iskolai foglalkozásnak kiemelt feladata, a társalgáshoz, manipulációhoz, beszélgetéshez kapcsolt szókincsfejlesztéssel, a szavak jelentésének állandó tisztázásával. A szókincs hiányosságai vezetnek a beszédértés zavaraihoz és az alacsonyabb olvasási szinthez. A szókincsbeli elmaradás minőségileg különbözhet a pedagógusok által tapasztalt szűkített nyelvi kóddal beszélő gyermek, fiatal szókincsbeli hiányosságaitól. Mivel a hallássérült gyermek, fiatal beszédelsajátítása mesterséges tanulási folyamat eredménye, szókincsből egyszerű, hétköznapi fogalmak is hiányozhatnak, ugyanakkor magasabb szintű kifejezéseket ismerhetnek. A hallássérült gyermek, fiatal nehézségei elsősorban a szövegértés vonalán és kevésbé az olvasástechnika területén jelentkeznek. Az olvasástechnikai problémák általában a kezdeti szakaszt jellemzik, míg a szövegértési problémák gyakran fennmaradnak az iskoláztatás éve alatt. Ennek oka az, hogy habár a hallássérült gyermek, fiatal egyre több szót és kifejezést ismer meg, a szövegek nyelvi

szintje folyamatosan emelkedik. A szövegértési problémákat a szűkebb szókincs, a szinonimák ismeretének hiánya, illetve a mondatok helytelen tagolása okozhatja.

Minél többet társalog a gyermek, fiatal, minél többet olvas, annál erősebb ütemben fog gyarapodni a szókincs.

Fontos szempont a hallássérültekkel való kommunikáció tekintetében, hogy mindig meg kell győződni róla, hogy a gyermek, fiatal, illetve a fiatal, felnőtt hallássérült megértette-e azt, amit közölni szerettünk volna vele. Célszerű a rövid, pontos, egyszerű fogalmakkal megfogalmazott instrukciók adása, néhány kérdéssel a megértés ellenőrzés

3. A beszéd grammatikájának jellemzői hallássérülteknél

A súlyos fokban halláskárosodott gyermekek, fiatalok beszédében gyakoriak a grammatikai hibák. Mivel a toldalékok általában hangsúlytalan és gyakran szóvégi helyzetben fordulnak elő, gyakori az elhagyásuk, felcserélésük. A grammatikai hibák száma elsősorban a szituációkhoz kötött, köznapi helyzetekhez kapcsolódó irányított társalgásokkal és rendszeres olvasással csökkenthető.

4. A beszédértés jellemzői hallássérülteknél

A nyelvi nehézségek nemcsak az aktív nyelvhasználatot, hanem a beszédértés területét is érinthetik. A hallássérült gyermek, fiatal, fiatalok a halláson kívül a szájról olvasást is felhasználják a beszédértés segítésére, ennek mértéke gyermek, fiatalonként változó.

A szájról olvasás megkönnyítése az által lehetséges, ha a pedagógus minden fontosabb közlésnél a hallássérült gyermek, fiatal felé fordul. További segítséget jelent a természetes artikuláció, a normális beszédtempó. Téves hiedelem, hogy a hallássérült gyermek, fiatal könnyebben érti a beszédet, ha az nagyon tagolt, lassú, az artikuláció eltúlzott. Előnyös a szájról olvasás szempontjából az is, ha a pedagógus nem járkal beszéd közben. A szájról olvasást nehezítheti a pedagógus arcába hulló haj (férfiaknál bajusz és szakáll), a fényviszonyok, valamint az, ha a beszélő a száját véletlenül eltakarja.

Előnyös, ha egyszerre csak egy ember beszél a hallássérülttel, természetes, jól hangsúlyozott, érthető beszédtempóban. Ha többen beszélgetnek, ne vágjanak egymás szavába, közlési szándékukat jelezzék.

C. A hallássérült gyerekek, felnőttek oktatása. Kommunikáció a siketekkel és a nagyothallókkal

Az okok, a következmények és a nemrég megalkotott jelnyelvi törvény ismeretében már biztonságosan, helyesen oktathatunk hallássérült gyerekeket, fiatalokat, felnőtteket.

Az oktatáshoz kommunikáció is tartozik.

A siket emberek különböző módokon kommunikálnak, több tényezőtől függően. Ilyen tényező lehet: az életkor, amikor a siketség kezdődött, a siketség típusa, a nyelvi készség, a hallásmaradvány mértéke, a szájról olvasási készség, a beszéd-készség, a személyiség, a családi környezet, az iskolázottság foka, intelligencia és a személyes preferencia. Néhány siket személy csak a beszédet, vagy csak a jelnyelvet használja, ill. a jelnyelv, az ujj ABC, a beszéd, vagy írás, ill. a testbeszéd és az arckifejezés egyfajta kombinációját. A siket emberekkel számos módon lehet kommunikálni. Törekedjünk annak a felismerésére, hogy a technikák mely kombinációja a célravezető az adott siket személyekkel.

1. Kommunikáció két személy között

Hívja fel magára a siket személy figyelmét, mielőtt beszélni kezd. Szólítsa a nevén; ha ez sikertelen, a váll érintése, egy intés, vagy egyéb látható jel is megteszi a felhívást.

Vezesse be a siket személyt a beszélgetés témájába. A siket embernek szüksége van arra, hogy előre tudja, milyen témában fognak beszélgetni, azért, hogy beillesse a szavakat, amelyek segítik a beszélgetés folytatásában. Ez különösen fontos olyan siket emberek esetében, akik a szájról olvasásra támaszkodnak.

Beszéljen lassan és tisztán, de ne kiabáljon, túlozzon, vagy túlartikuláljon. Az eltúlzás és a szavak túlhangsúlyozása eltorzítja az ajakmozgásokat, ezáltal még nehezebbé téve a szájról olvasást. Minden egyes szót próbáljon meg erőltetés vagy feszültség nélkül ejteni. A rövid mondatokat könnyebb megérteni, mint a hosszúakat.

Az ajkakat elfedő bajusz, szakáll, dohányzás, ceruzarágás és kezének az arca elé helyezése mind nehezé teszi a siket ember számára, hogy kövesse a mondottakat.

Tartson szemkontaktust a siket személlyel. A szemkontaktus alátámasztja a közvetlen kommunikáció érzését. Akkor is, ha tolmács van jelen, továbbra is beszéljen közvetlenül a siket személyhez. Ha a szükség úgy kívánja, ő fog (majd) a tolmáchoz fordulni.

Nézzen közvetlenül a siket személyre, ha beszél. Kerülje az elfordulást, a táblára írást, vagy az iratok közötti kotorászt.

Használja az "én" és "te" szavakat akkor is, ha tolmácson keresztül kommunikál, ne pedig: "mondd meg neki, érti ő?!"

Kerülje azt, hogy egy fényforrás (mint pl. ablak, vagy éles fény) előtt álljon. Az arcon kialakuló ragyogás és árnyék csaknem lehetetlenné teszi a siket személy számára a szájról olvasást.

Először ismétlje meg, azután próbálja meg máshogy megfogalmazni a gondolatot, ha annak meg nem értésével találkozik, minthogy egyszerűen csak unos-untalan ugyanazokat a szavakat ismétlgeti. Ha a siket személy csak egy-két szót vétett el az első alkalommal, egy ismétlés rendszerint segít. Szükség esetén ne habozzon tollat és papírt ragadni, mivel néha bizonyos

ajakmozdulat-kombinációkat nehéz felismerni. Az üzenet közlése, átadása fontosabb, mint a felhasznált eszköz.

Használjon pantomimot, testbeszédet és arckifejezéseket, hogy kiegészítse a kommunikációt. Egy életszerű szónokot mindig sokkal érdekesebb szemlélni és könnyebb megértetni.

Legyen a siket emberhez udvarias beszélgetés közben. Ha csöng a telefon, vagy valaki kopog az ajtón, kérjen bocsánatot a siket személytől és közölje vele, hogy felveszi a telefont, vagy válaszol a kopogásra. Ne vegye semmibe a siket személyt és ne folytassa a beszélgetést valakivel, miközben ő várakozik.

Használjon kiegészítendő kérdéseket, amelyek hosszabb választ igényelnek, minthogy csak "igen" vagy "nem". Ne feltételezze, hogy a siket ember megértette az Ön közlését, ha bólogat a fejével. Egy kiegészítendő kérdésre adott felelet viszont bizonyíthatja az Ön információinak sikeres átadását.

2. Csoportban

Ha csoportszituációban (ülések, tanórák, stb.) Ön találkozik siket emberekkel, az alábbi tippek megkönnyíthetik a kommunikációt:

A számára legelőnyösebb távolságra ültesse a siket személyt. Ez rendszerint az előadóhoz közeli széket jelent, s azért fontos, hogy a siket személy jól láthassa a szónok ajkait. Ha lehetséges, kerek asztalt vagy félkörös ültetést használjon, hogy mindenkinek az arcát láthassa. Rendszerint a siket személy maga fogja a legjobban tudni, hogy hová kell ülnie. Fordítson figyelmet a helyiség világítására is, azért, hogy a szónok helyes megvilágításba kerüljön.

A várhatóan felhasználásra kerülő szakszavakat, ritka idegen szavakat előre közölje! Nehéz, sőt egyenesen lehetetlen ismeretlen szókincsű beszédet és ujjbetűzést leolvasni. Ha az új szókincszet nem lehetséges előzőleg bemutatni, írjuk fel a kifejezéseket papírra, táblára vagy írásvetítőre. Az előadást vagy egy film bemutatását egy rövid vázlat vagy egy forgatókönyv előzetes kézbeadása teszi követhetővé a siket személy számára.

Kerülje a szükségtelen megállást és beszélést, miközben Ön a táblára ír! Nehéz egy mozgásban lévő személy beszédét leolvasni és lehetetlen azét, aki háttal áll. Írjon vagy rajzoljon a táblára, azután forduljon a csoport felé és úgy magyarázza az írottakat!

Ha írásvetítőt használ, ne nézzen le rá, miközben beszél!

Használjon szemléltető eszközt, ha lehetséges! A látás a siket ember elsődleges információfelvevő csatornája. Használja ki a rendelkezésre álló eszközöket, beleértve a filmeket, írásvetítőket, ábrákat és táblákat. Adjon időt a résztvevőknek arra, hogy elolvassák, mielőtt beszélni kezd!

Győződjön meg arról, hogy lényeges információ nem kerül el a siket személy figyelmét. Írjon fel bármiféle változást, ami a találkozási időpontokat, speciális feladatokat, járulékos utasításokat, stb. illeti. Biztosítson időt, amikor kézikönyvekre, vagy szövegekre hivatkozik, mivel a siket embereknek először az írottakra kell tekinteniük, mielőtt újra a szónokra figyelnének.

Enyhén lassítsa le a kommunikáció ütemét, hogy elősegítse a megértést. Sok előadó túlságosan gyorsan beszél. Biztosítson külön időt a siket személy számára, hogy kérdéseket tegyen fel, vagy azokra válaszoljon.

Ismételje meg azokat a kérdéseket, vagy megállapításokat, amelyek a terem végéből hangzottak el és mutasson a beszélő személyre. Tartsa emlékezetben, hogy a siket ember ki van zárva mindabból, ami a látókörén kívül történik.

Biztosítson a siket személy számára teljes értékű részvételt a vitákban. Nehéz a siket embereknek a csoportbeszélgetésekben részt venni, mivel nem tudják biztosan, hogy a beszélők mikor fejezték be a mondanivalójukat. A csoportvezetőnek vagy tanárnak időről-időre fel kell ismernie a siket ember hozzászólási szándékát, hogy lehetővé tegye számára a teljes értékű részvételt! Vigyázzon a szerepváltásokra és adjon a siket személynek esélyt arra, hogy egy pillantást vethessen minden egyes résztvevőre, mielőtt azok megszólalnak.

Képzési helyzetekben alkalmazzon különböző szituációs gyakorlatokat. Mint minden más ember, a siket is gyorsabban tanul gyakorlatban cselekedve, mint elméletben. Amit nehéz lenne szavakban megmagyarázni, azt lehet, hogy könnyedén megértené a tevékenységet bemutatva. Használjon tolmácsot nagycsoportos közegben. Ilyen helyzetben egy tolmács sokkal könnyebbé teszi a kommunikációt egy siket személy számára. A tolmács az információ átadásában néhány szóval a szónok mögött lesz. Ezért biztosítson időt a siket személynek, hogy minden információ eljusson hozzá és így kérdéseket tehessen fel.

Kérjen fel egy személyt, hogy az információt jegyzetben rögzítse. Sok siket ember számára nehéz az előadóra figyelni és egy időben jegyzetet is készíteni.

3. Tolmács segítségével

A tolmácsok előadások, ülések alkalmával vagy egyéb csoportos szituációban segíthetik elő a kommunikációt. Mielőtt tolmács igénybevételét kérné, ne feledkezzen meg arról, hogy a jelnyelv ismerete egyetlen személyt sem képesít arra, hogy tolmácsként működjön. A legjobb egy hivatásos tolmácsot használni, aki képzett szakember és etikai kódex köti. Mielőtt tolmácsot kérne, kérdezze meg a siket személyt, hogy milyen típusú tolmácsot szeretne. Van, aki a magyar jelnyelvben (HSL = Hungarian Sign Language) járatos jelnyelvi tolmácsot kér, de van, aki jelesített magyart használó tolmácsot. Mások esetleg orális tolmácsot kérnek és

bizonyos körülmények között szükséges lehet beszéddé fordítani azt, amit a siket személy szeretne kifejezni. (A hangos beszéddé fordítást, vagy a jelnyelvből hangra való tolmácsolást korábban fordított tolmácsolásnak nevezték.) Néhány tanács, amit érdemes szem előtt tartani, amikor tolmácsszolgáltatást jegyzünk elő:

- a) Tájékoztassa a tolmács szolgálatot a siket személy igényeiről, és arról, milyen időtartamban kerül sor tolmácsolásra. Ha szigorúan szaknyelvet fognak használni, a szolgálat megpróbál olyan tolmácsot biztosítani, aki járatos lesz az adott szakmában.
- b) Beszélje meg előre a tarifát és az előjogokat a tolmáccsal. Ezeket a tarifákat nem a siket személlyel kell meg tárgyalni, amennyiben nem a siket személy fizet!
- c) Úgy kezelje a tolmácsot, mint egy hivatásos szakértőt. Udvarias és szükségszerű bemutatni a tolmácsot a csoportnak és elmagyarázni, hogy ő miért van jelen. Legyen tekintettel a tolmács sajátos igényeire, mint pl. egy pohár víz, egyenes hátú szék, stb. Ha a tolmácsolási szituáció ebédet, vagy más étkezést is magában foglal, a tolmácsot ugyanaz az előjog, bánásmód illeti meg, mint a csoport többi tagját. Hasznos a tolmáccsal is találkozni egy negyedórával az előadást megelőzően és pontosan tisztázni minden körülményt.
- d) Ha egy ülés másfél óránál hosszabb ideig tart, kívánatos, hogy két tolmács legyen jelen, akik szükség szerint váltják egymást.
- e) Iktasson be szüneteket az ülés folyamatába. A siket személynek fárasztó hosszú időn át követni egy jelnyelvi vagy orális tolmácsot. Ez a tolmács számára is fárasztó.
- f) Gondoskodjon a tolmács jó megvilágításáról. Ha a tolmácsolási szituáció a terem elsötétítését igényli diák, videók vagy filmek vetítése miatt, segédfényforrásra van szükség azért, hogy a siket személy láthassa a tolmácsot. Ha nem lehet kislámpát, vagy spotlámpát szerezni, ellenőrizze, hogy nem lehet-e a világitást elhalványítani úgy, hogy még így is elég fény maradjon a tolmács megvilágítására.
- g) Közvetlenül a siket személyhez fordulva beszéljen, ha tolmácsot alkalmaz a kommunikáció során. A tolmács nem része a beszélgetésnek és nem szabad hangot adnia személyes véleményének, vagy belépnie a beszélgetésbe. Ha a siket személy azt akarja, hogy a tolmács megmagyarázzon valamit a beszélgetésből kiemelve, ő az egyetlen, aki erre megkérheti.
- h) Ne felejtse el, hogy a tolmács egy kevéssel mindig az előadó mögött jár. Adjon időt a tolmácsnak, hogy az adott szakaszt befejezze és így a siket személy kérdéseket tehessen fel vagy hozzászóljon a vitához.

- i) Egy időben csak egy személyt engedjen beszélni csoportbeszélgetések alkalmával. A tolmácsnak nehéz egy időben számos ember beszédét követni. Követeljen meg egy rövid szünetet az előadók között, hogy a tolmácsnak lehetősége legyen befejezni, mielőtt a következő előadó elkezd.
- j) Világosan és normál hangon beszéljen, amikor tolmácsot alkalmaz. Ügyeljen a beszédtempóra. A tolmács vagy a siket személy kérheti a szónokot, hogy beszéljen lassabban, illetve a tisztázás érdekében ismételjen meg egy-egy szót, vagy mondatot.
- k) Ha lehetőség van rá, a tolmács néhány nappal, vagy órával az előadás megkezdése előtt kapja meg a szöveget írásban.
- l) Mint végső udvariassági gesztus, köszönje meg a tolmácsnak a közreműködést. Tisztázza a siket személlyel, hogy elégedett volt-e a tolmács munkájával. Bármilyen felmerülő gondról, illetve félreértésről értesítse a tolmácsot közvetítő Tolmácsszolgálati Irodát. Ha elégedett, udvarias gesztus erről a Tolmácsszolgálati Irodát is tájékoztatni.

D. Hallássérültek oktatása

A hallássérültek oktatása, tanítása gyógypedagógusok segítségével történik. A hallássérültek nevelésével, oktatásával foglalkozó tanári tevékenységnek, szurdopedagógiának célja, hogy a hallássérült személy számára biztosítsa az iskolai oktatás-nevelés hagyományos feladatainak megvalósítási feltételét, illetve a nyelvi alapok megteremtését. A hallássérültek oktatása több mint kétszáz éves múltra nyúlik vissza. (Spaller – Spaller, 2006)

A hallókészülékek megjelenésével fokozatosan megszűnt a hallássérültek iskoláira vonatkozóan a megbélyegző „süketnéma” jelző. Közel 40 évvel ezelőtt kezdtek el foglalkozni az integrált oktatással. A beszéd kialakításához és fejlesztéséhez a nyelv grammatikai törvényszerűségeinek az ismeretére és a meghatározott szókinccs megszerzésére van szükség. Minél nagyobb a hallásveszteség, annál kevesebb a szókinccs. Az előző mondatban megemlített állítás, nem mindig igaz.

A hallássérültek nevelése olyan pedagógiai módszer, amelyben a „hallássérülés következményeit igyeksenek megszüntetni vagy csökkenteni”. (Spaller – Spaller, 2006; 184. oldal) Magyarországon a „hallássérültek intézményes nevelése” sokat fejlődött. A jól beszélő hallássérülteket hallók iskoláiba integrálják, akik viszont nem beszélnek megfelelően, kihelyezett speciális iskolákba kerülnek. A siket iskolában 2 évvel, a nagyothalló iskolában egy évvel folyik tovább az oktatás, mint a halló általános iskolában.

„A hallássérültek nevelési folyamatát a közoktatási törvény szabályozza.” (Spaller – Spaller, 2006; 184. oldal) A hallássérültek oktatásában két irányzat ismeretes, az egyik az auditív orális (artikulációs) módszer, mely a hangos beszédre épül. Az artikulációs módszerhez szükség van

a nagyteljesítményű hallókészülék használatára, ezen kívül, ha kell a szájról olvasási technikával támogatott hallásnevelésre. A másik irányzat a manuális módszer, ahol a siketek jelnyelvét is bevonják a beszéd fejlesztésbe. Ezenkívül vannak más módszerek, mint például a totális kommunikáció (jelnyelvvvel kísért hangos beszéd), a bilingvizmus (siketek saját nyelvi törvényszerűségű hagyományos jelnyelv), az auditív-verbális módszerek. Magyarországon mindenütt alkalmazzák a korai fejlesztést, a korszerű auditív-verbális (orális - artikulációs) módszereket. A mai hallássérültek oktatásában "az orális módszer egyik korszerű változata az ún. auditív-verbális irányzat...". (Spaller – Spaller, 2006; 183. oldal) A hallássérültek számára a fejlesztések általában a hallásnevelésen alapulnak, mely a mindennapi élet egyik legfontosabb feltétele. (Spaller – Spaller, 2006)

A hallássérült gyermek beiskolázása a Hallássérültek Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottságának a szakvéleménye alapján történik meg. A hallássérült gyermekek általános iskolai tanulmányaikat mintegy fele-fele arányban végzik a hallássérültek számára létrehozott speciális intézményekben, illetve integráltan, a többi gyermekkel együtt. Jelenleg Magyarországon 8 hallássérült iskola van, ebből:

- a) egy nagyothalló iskola - Dr. Török Béla Általános iskola, Budapest
- b) hét siket iskola:
- c) Hallássérültek Tanintézete - Hallássérültek Óvodája Általános iskolája Speciális Szakiskolája Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye és Kollégiuma – Budapest
- d) Cházár András Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Kollégium és Gyermekotthon - Vác
- e) Mlinkó István Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, és Kollégium - Eger
- f) Hallássérültek Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye - Debrecen
- g) Klúg Péter Óvoda, Általános Iskola, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Szakiskola, Diákotthon és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény – Szeged
- h) Duráczy József Óvoda, Általános Iskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Kollégium - Kaposvár
- i) Tóth Antal Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény - Sopron

„Minden iskola mellett óvodai tagozat is működik.” (Spaller – Spaller, 2006; 184. oldal)

Az integrált hallássérült fiatalok tanulásában és az előrehaladásában, az ún. utazó gyógypedagógusok segítenek. Továbbtanuló hallássérültek számára van választási lehetőség,

középfokú intézményekben egyre több hallássérült hallgatóval találkozhatunk. Örömmel tapasztalható, hogy egyre több hallássérült jut el felsőfokú illetve felsőoktatási intézményekbe. Az általános iskolai tanítási módszer didaktikai értelmezésében azokat a módszereket értjük, amelyek „segítik az oktatási (tanulási) folyamat során felvetődő feladatok megoldását.” (Martinkó, 2010) Ebben az oktatási (tanulási) folyamatban jelen van két fontos szereplő, a pedagógus és a tanuló, akik közösen tevékenykednek az adott feladat megoldásában. A megoldáshoz vezető út különböző módszerek segítségével érhető el, a módszernek az a lényege, hogy „hogyan tanítsunk?” Tehát a tananyag tartalmának feldolgozása hogyan történik, milyen úton és milyen módon zajlik le.

A módszerek befolyásolják az egész pedagógiai tevékenységet és az oktatói-tanulói munkát, ami a siker irányába vezet. A tanulás mind az elméleti, mind a gyakorlati ismeretek, készségek, jártasságok kialakítása, és azok fejlesztése. A tanítás a tanulás folyamatának szabályozása, irányítása.

- a) „A tanítás-tanulás folyamata:
- b) az aktív tanulás pszichológiai feltételeinek megteremtése,
- c) célkitűzés és motiváció,
- d) az új ismeretek tanításának előkészítése,
- e) az új ismeretek feldolgozása:
- f) tényanyag ismertetése,
- g) az új ismeretek elemzése, általánosítása:
- h) megszilárdítás, rögzítés,
- i) alkalmazás, ellenőrzés,
- j) megbeszélés, konzultáció,
- k) értékelés.” (Martinkó, 2010)

E. Hallássérültek oktatásában alkalmazott módszerek

Auditív - verbális módszer

Az auditív verbális (artikulációs) módszer, amely „a hallássérült személyek meglévő hallásképességének kihasználását előtérbe helyező, olyan oktatási módszer, amely a magyar nyelvet alkalmazza az oktatás során.” (Magyar jelnyelvi törvény, 2009) A hangos beszédre alapozó módszer a nagyothalló iskolai oktatásban alkalmazott eljárás. Nemcsak szájról olvasást és beszédet tanítanak, hanem hallani is, a hallásmaradvány minél jobb kihasználása végett.

A gyógypedagógusok többsége ezzel a módszerrel ért egyet, így Magyarországon ez az egyedülálló módszer, amely a hangos beszédet részesíti előnyben és a jelnyelv használatát tiltja a tanórákon. Így a hallássérült tanuló megtanul beszélni, és ezzel együtt a társadalom hasznos tagjává válhat. Jelenleg ez a módszer van érvényben a hallássérültek oktatásában.

Bilingvális módszer (kétnyelvű módszer)

„Olyan oktatási módszer, amely a beszélt magyar nyelv mellett a magyar jelnyelvet is alkalmazza az oktatás során.” (Magyar jelnyelvi törvény, 2009)

A kétnyelvű módszer célja, hogy elsődlegesen a saját anyanyelvükön, mint például jelnyelven tanuljanak, sajátítsák el a tananyagot, a hangzó beszédet idegen nyelvként tanulják, kiegészítve a kiejtéssel és a szájról olvasással együtt.

„A bilingvális oktatásnak a siket közösség által már régóta szorgalmazott bevezetésének aktualitását adja a fogyatékossgal élők jogairól szóló. Magyarország által már 2007-ben ratifikált ENSZ-konvenció, melynek a 24. cikke szól az oktatásról, 3. b pontja pedig kimondja: A részes államok „elősegítik a jelnyelv elsajátítását, és támogatják a hallássérült közösség nyelvi identitását”. ” (Csuha - Henger - Mongyi - Perlusz, 2009; 2. oldal)

A külföldi források szerint a gyógypedagógusok a kétnyelvű módszer mellett teszik le a voksukat, a tanítás is így történik. E módszer képviselőinek meggyőződése, hogy a két nyelven történő oktatással a siketek jobban tudnak érvényesülni a társadalomban. Megtanulnak beszélni, szakképesítést vagy diplomát szerezni. A módszert több országban alkalmazzák, Skandináviai országokban, Hollandiában, Angliában, Portugáliában, Amerikai Egyesült Államokban, Venezuelában, Uruguayban, Dél-Afrikában és Ausztráliában.

Világszerte két módszer között zajlik a vita a gyógypedagógusok körében, mindkét álláspont képviselői csak a saját maguk által kipróbált oktatásnak a hívei és nem fogadják el a másik lehetőséget. Károsnak minősítik a hallássérült személyek fejlődésében a kétnyelvű módszer alkalmazását.

Az auditív-verbális módszer képviselői arról vélekednek, hogy a kétnyelvű módszer kapcsán, a hallássérült személyek nagyon elszigetelődnek a hallók társadalmától, s nem fognak tudni beszélni.

A kétnyelvű módszer támogatói szerint komoly meggyőzéssel veszik rá a hallássérült személyeket a mindennapi kommunikációra.

Összegzésként úgy gondolom, hogy a mindkét módszernél nagyon fontos a halló személlyel történő sikeres kommunikáció. A hallássérültek többsége megfelelő szájról olvasási készséggel

rendelkezik. Ahhoz, hogy sikeres legyen a kommunikáció néhány feltételt meg kell valósítani a beszélő személynek.

Kívánalmak:

- a) szépen, tagoltan, artikuláltan beszélni
- b) szemkontaktus kialakítani a hallássérülttel
- c) megfelelő fényforrást biztosítani mindkét személynek (például nem szabad ablaknak háttal ültetni illetve beszélni)
- d) hallássérült személynek hátat fordítva nem beszélni
- e) bajusz viselésekor, annak megfelelő a hossza

A felsoroltakból következik, hogy a tanárnak nagy körültekintéssel kell lennie a nagyothalló és siket tanítványokra.

Források:

- Szakmai tantervi adaptáció a 34 523 02 számítógép-szerelő, karbantartó szakképesítés speciális szakiskolában történő oktatásához hallássérültek (sh) számára (https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Szakkepzesi_kerettantervek_2016/DL.php?f=Szamitogep-szerelo_karbartarto_SNI_SH_34_523_02.docx; 2017-11-30.)
- 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról (https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0900125.tv; 2017-11-30.)
- <http://www.c3.hu/~sinoszib/sikomm.htm>; 2017-11-30. (Hogyan kommunikáljunk a siket emberekkel (Ajánlások))